ONALTINCI YÜZYIL ORTALARINDA İSLÂMİYETİ KABUL ETMİŞ OLAN BİR BOĞDAN VOYVODASI

Ord. Prof. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Malûm olduğu üzere Boğdan voyvodalığı 1456 da Osmanlı nüfuzu altına girmiş ve her sene Osmanlı hazinesine iki bin altın ile seferlerde asker vermeği kabul etmişti. Voyvodanın bir sene vergisini elçisi ile gönderip ertesi sene de bizzat getirmesi îcabediyordu. Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleriyle Sultan Süleyman'ın Macaristan seferleri esnasında bunların bizzat gelmeleri usulü ihmal edilmişti. Kanunî Sultan Süleyman zamanında Boğdan voyvodalığında Petro Rareş adında bir voyvoda bulunuyordu. Bu 1457 den 1504 senesine kadar voyvoda olan Stefan'ın gayrı meşrû oğlu olup 1527 senesinde Boğdan voyvodası olmuştu. Boğdan boyarları yani asilzadeleri bunun idaresinden memnun olmıyarak hükûmete, hakkında şikâyette bulunmuşlardı. Bundan başka Petro Rareş, Osmanlı himayesinde bulunmakta olan Macaristan kıralı küçük Sigismund ile muharebe edip Avusturya dukası Ferdinand ile gizli muhaberede bulunmakda olduğu haber alınmıştı. Bundan başka vezir-i âzam İbrahim Paşa tarafından siyasî işlerde kullanılan Venedikli Gritti ismindeki şahsın katledilmesinde de medhali olduğu duyulmuştu. Gritti *Budin*'de bulunduğu sırada Ferdinand'ın tertibi ile öldürülmüştür.

İşte bu hâdiseler üzerine Sultan Süleyman sefer hazırlığı yapılmasını emretmekle beraber, bu hazırlığın ne tarafa olduğunu söylemedi ve (945 H.-1538 M.) de *İstanbul*'dan hareket ile *Edirne*'ye geldikten sonra seferin *Boğdan* üzerine olduğu anlaşıldı. Petro Rareş pâdişahın kendi üzerine gelmekte olduğunu haber alınca kusurunun afvı hakkında bir heyet gönderdi; bunun üzerine Sultan Süleyman, gelen Boğdan elçileriyle beraber *Kefe* emini bulunan Sinan Ağa'yı yolladı; Sinan Ağa'nın hareketinden sonra pâdişah durmıyarak süratle Boğdan'a doğru yürüdü. Sinan Ağa, Petro ile görüşerek bizzat orduya ve pâdişahın yanına geldiği takdirde geçmişe bakılmayıp kusurunun afvedileceğini söyledi. Petro öldürül-

mesinden korkarak mutlak surette gelirim veya gelemem diyemediği için, Sinan Ağa dönerek Sultan Süleyman'ın *İsakcı* köprüsünden *Tuna*'yı geçtiği sırada orduya geldi; Petro'nun sözlerini arzettiğinden ordu yürüyüşüne devam etti. Bu sırada sefere hareket esnasında orduya gelmesi bildirilen Kırım Hanı Sahib Giray da kuzeyden gelerek orduya iltihak eyledi.

Petro Rareş, *Potşani* tarafından dağlara çekildi ve oradan da *Erdel*'e (Transilvanya'ya) kaçtı. Pâdişah halka aman verdi; Boğdan beylerinin, rubhânın dört gün zarfında pâdişahın huzuruna gemeleri îlân olundu; bunlar gelip itaatlerini arzettiler; aralarından voyvodalığa intihab ettikleri Stefan Lakuste'nin voyvodalığı tasdik olundu (1538.) Bu [1]sefer esnasında *Boğdan*'ın doğusu *Karadeniz* tarafına düşen kısmı yani *Akkerman*, *Kili* mıntakası[2] ve *Bucak* tarafları doğrudan doğruya Osmanlı topraklarına ilhak olunarak ordu geri döndü ve bu suretle Kırım ile Osmanlı arazisi arasındaki engel kalktı.

Doğu Boğdan topraklarının elden çıkması üzerine Boğdan halkı ayaklanarak buralarını Osmanlılara terk eden voyvodalarını öldürerek kendilerine Aleksandr isminde bir voyvoda intihab ettiler; yeni voyvoda ellerinden çıkan yerleri geri almak istediyse de muvaffak olamadı.

Petro Rareş, yabancı memleketlerde bir müddet dolaştıktan sonra *İstanbul*'a gelerek kendisini afvettirdiği gibi pâdişahın teveccühünü de kazanmıştı. Bunun İstanbul'a geldiğini haber alan voyvoda Aleksandr, Rareş'in tekrar voyvoda olması ihtimalini düşünerek Avusturyalılara (Ferdinand'a) başvurup ittifak teklif ettiği duyulması üzerine, Petro Rareş ikinci defa voyvoda tayin olunarak bir miktar kuvvetle gönderildi ve büyük oğlu İlya'yı rehin olarak İstanbul'da bıraktı (1541). Petro, rakibini mağlûp ve katlederek vefatına kadar devlete sadık kaldı ve 1546 da vefat edince yerine İstanbul'da bulunan oğlu İlya Rareş voyvoda oldu.

[1] Bizzat seferde bulunan طبقات الممالك *Tabakat ü'l-Memalik* müellifi Celâlzâde Mustafa Bey ile ondan naklen Âli, voyvadalığa eski voyvodalardan İstefan'ın oğlu Çetine'nin tayin edildiğini yazıyorlar. Bu, tayin edilenin Petro'nun kardeşi İstefan olduğu da söyleniyor.

[2] *Kili* ile *Akkerman* kaleleri (889 H.-1484 M.) de İkinci Bayazıd'ın bizzat sefer etmesiyle zabtedilmiş ise de o mıntakalar arazisi Boğdan'la kal'e arazisi arasında ihtilâfı mucib oluyordu. Bu sefer esnasında *Prut* suyunun *Akkerman* tarafından Kalçın şehri karşısında *Dinyester* nehrine kadar muayyen bir yer hutut çizilmişti.

İlya Rareş, İstanbul'da müslümanlarla temas ederek İslâm âdet ve an'anelerini benimsemişti; voyvodalığı zamanında 1550 de *Erdel*'de tahrikâtta bulunan Avusturyalılara karşı mücadele etti ve bir sene sonra da müslüman olup Mehmed adını aldı ve *Silistre* sancak beyliğine tayin edildi; İslâmiyeti kabulü dolayısiyle aşağıda görüleceği üzere bazı devlet ricali, ikinci ve üçüncü derecedeki vazife sahipleri tarafından kendisine hediyeler verildi (*958 Cemaziyelevvel ve 1551 Mayıs*).

İlya'nın, müslüman olması üzerine yerine kardeşi Yedinci Stefan voyvoda oldu. *Erdel*'de faaliyette bulunan Avusturyalılara karşı Türk kuvvetleriyle müştereken bu da mücadele etti. Stefan'ın da biraderi gibi müslüman olmak istediği hissedilmesi üzerine tayininden bir sene sonra (959 H.- 1552 M.) de öldürüldü.

Silistre sancak beyi Mehmed Bey, dokuz seneye yakın burada sancak beyliğinde kaldı ve 967 Rebiulevvel ve 1559 Aralık'ta vefat ederek yerine Sinan Bey adında birisi tayin olundu[1].

İlya'nın müslüman olmasından dolayı kendisine hediye verenlerle hediyelerinin cins ve miktarına dair olan vesikayı aynen aşağıya naklediyorum[2]:

"Kara Boğdan beyi gelip müslüman oldukta *Silistre* sancak beyliği verilip vüzeralardan vesair ekâbirlerden gelen hedayadır ki zikrolunur. الواقع فى ... يوم السبت شهر جمادى الاولى سنه ٩٥٨ Elvâki fî [Bir kelime okunamadı] yevmi's-sebt (cumartesi günü) Şehr-i cemaziyelevvel sene 958.

[1] Boğdan voyvodasına hüküm ki (27 Rebiulevvel sene 967)

Bundan akdem Boğdan voyvodası oğullarından olup İslâma gelip *Silistre* beyi iken fevt olan Mehmed Bey bir müslime cariye alıp anda *Sırtpazarı* demekle maruf yerde ol zamanda bir kâfire vermiş imiş. Bilfiil anda idüği istimâ olunmağın buyurdum ki vusul buldukta bu babta bizzat mukayyed olup zikrolunan cariyeyi eğer verdüği kâfirde ve eğer âhar kimesne eline düşmüş ise her kande ise buldurup dahi mûtemedün aleyh adem ile südde-i saâdetime gönderüp teslim ettiresin. Bu hususu sâir umura kıyas etmeyip südde-i saâdetime olan ubudiyet ve rükıyyetin muktezasınca her kande ise buldurup göndermek bâbında envâ-ı mesai-i cemile zuhura getüresin; taallûl ve bahane ettirmiyesin." *Mühimme defteri No. 3, S 231; sıra No. 951.*

[2] Atıf Efendi kütüphanesi numara 1734'deki kanunnâme varak 153b.

Ahmed Paşa'dan mezkûr müslüman olan Mehmed Bey'e giden hedayadır[1]:

İki kıta seraser, iki kıta çatma, iki kıta benek, bir kıta kemha (havsız kadife), bir kıta sarı kemha, bir kıta fıstıki kemha bir kıta beyaz kemha, bir kıta mavi kemha, bir kıta limoni atlas, iki kıta benek.

Haydar Paşa'dan gelen hedayadır[2]:

İki kıta serâser, bir kıta şip (telli bürümcük) bir kıta çatma (ipekli döşemelik, yasdıklık kumaş) iki kıta benek, bir kıta mavi kutnî (pamuklu ipek kumaş), bir kıta kırmızı kutnî, bir kıta kırmızı Bursa kemhası, bir kıta limoni Bursa kemhası.

Defterdar Abdi Çelebi'den gelen hedayadır:

Bir kıta gümüş el ibriği, bir kıta gümüş leğen.

Defterdar İshak Çelebi'den gelen hedayadır:

Bir kıta sarı frengi kemha, bir kıta Bursa kemhası, bir kıta serenk.

Defterdar Musa Çelebi'den gelen hedayadır:

Bir kıta beyaz frengi kemha, bir kıta frengi atlas, bir kıta Bursa kemhası, bir kıta sermayî (kışlık) kutnî, bir kıta miskî kutnî.

Şehir subaşısından gelen:

Bir kıta yeşil Bursa kemhası.

Haydarpaşa kethüdasından gelen:

Yusuf adlu oğlan.

Sipahi oğlanları ağasından gelen:[3]

Bir kıta kırmızı benek, bir kıta Bursa kemhası, bir kıta Bursa kutnîsi, iki kıta Kandehârî tülbend.

Silâhdar başıdan gelen hedayadır[4]:

Bir kıta beyaz frengi kemha, bir kıta kırmızı Bursa kemhası, bir kıta miskî kutnî.

Gurebay-ı yemin ağasından gelen[5] *hedayadır:*

Bir kıta limoni Bursa kemhası, bir kıta sermayî kutnî.

Gurebay-ı yesar ağasından[6] *gelen hedayadır:*

[1] Ahmed Paşa, o tarihte ikinci vezir bulunan Kara Ahmed Paşa'dır, daha sonra Rüstem Paşa'nın yerine vezir-i âzam olup 962 H.-1555 M. de maktulen vefat etmiştir.

[2] Haydar Paşa, Akağalardan Hadım Haydar Paşa olup o tarihte divanda üçüncü vezir bulunuyordu.

[3], [4], [5], [6], [7] numaralı notlar sırasiyle kapıkulu suvari ocağının sipah bölüğü,

Bir kıta kırmızı Bursa kemhası, bir kıta mavi kutnî.

Ulufeciyan yemin ağasından [7] *gelen hedayadır:*

Bir kıta Bursa serengi, bir kıta İstanbul serengi.

Kapıcıbaşı Piyale ağadan gelen [1] *hedayadır:*

Bir kıta benek, kırmızı nakışlı serenk, bir kıta frengi kemha, bir kıta Bursa kemhası.

İsmail Ağa canibinden verilen hedayadır:

Bir kıta limonî Bursa kemhası, bir kıta siyah benek, bir kıta Amasya kemhası, bir kıta fıstıkî kutnî.

İmrahorbaşı canibinden verilen hedayadır:

Bir kıta kırmızı şahnik, bir kıta Bursa serengi, bir kıta Bursa kemhası, bir kıta fıstıkî kutnî.

Küçük imrahor canibinden verilen hedayadır:

Bir kıta serenk.

Kapıcıbaşı İskender Ağa [2] *canibinden verilen hedayadır:*

Bir kıta Şam atlası, bir kıta frengi kemha, bir kıta kutnî.

Kapıcıbaşı Ferhad Ağa [3] *canibinden hedayadır verilen:*

Bir kıta serenk.

Çaşnigirbaşı Bali Ağa'dan [4] *gelen hedayadır:*

Bir kıta Bursa kemhası, bir kıta mavi kutnî, bir kıta fıstıkî kutnî, bir kıta kandeharî dülbend.

Cebecibaşıdan verilen hedayadır ki zikrolunur:

Bir kıta Bursa kemhası, bir kıta fıstıkî kutnı.

---

silâhdar bölüğü, sağ garipler bölüğü ve sol garipler bölüğü ve sağ ulufeciler bölüğü ağalarıdır.

[1] Kapıcıbaşı Piyale Ağa, 961 H.- 1554 M. de Beylerbeyi payesiyle kaptan paşa olan zattır. Vezir olmuş ve II. Selim'in kızı Gevharhan Sultan'ı almıştır.

[2] İskender Ağa, kapıcıbaşı iken 962 H.- 1555 M. de yeniçeri ağası Anadolu valisi ve vezir olmuştur.

[3] Ferhad Ağa, Mustafa Paşa'nın oğlu olup yeniçeri ağası vezir olmuş ve Şehzâde Mehmed'in kızı Hümaşah ile evlenmiştir. Hattat Ferhad Paşa diye meşhurdur.

[4] Bali Ağa, sonradan kapıcı olmuştur.